

Scale It!

Opschalen voor impact

8 April 2026
TivoliVredenburg, Utrecht

Meerjarig Missiegedreven Innovatie Programma (MMIP) Klimaatadaptief, natuurinclusief en omgevingsbewust bouwen

Maurits Dekker

Senior Programmamanager

Anika Roland

Junior Programmamanager

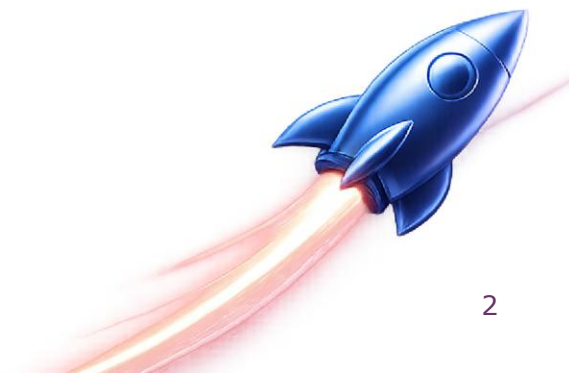

Jaap Dijkgraaf

Voorzitter Programma Advies Raad

Programma Advies Raad

- Jaap Dijkgraaf (voorzitter)
- Floris Boogaard (Deltares en Hanze)
- Chris Geurts (TNO)
- Frank van der Hoeven (TU Delft)
- Remko van Luik (Orbia, Wavin)
- Albert Martinus (Lindeloof B.V.)
- Philip van Nieuwenhuizen (Cumela, sectie MKB INFRA)
- Marian Stuiver (Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven)
- Harold van Waveren (Rijkswaterstaat)

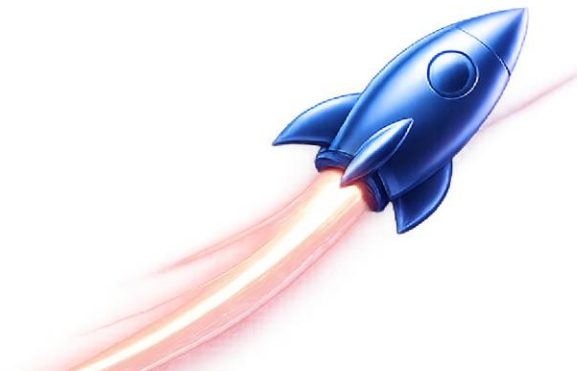
Partners in programma's

Altijd een samenwerking tussen:

- **Private sector**
- **Publieke sector**
- **Kennisinstellingen**
- **Maatschappelijke organisaties**

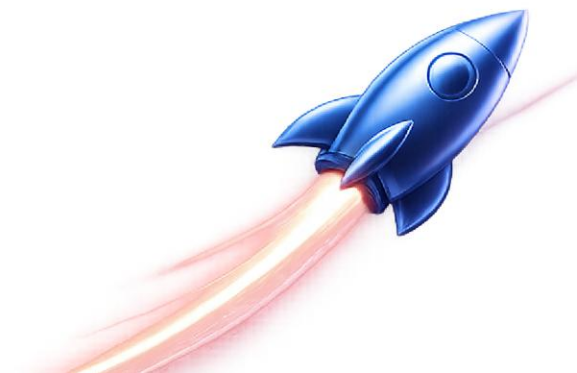
**Ter invulling van het Meerjarig
Missiegedreven Innovatie Programma:**

- > **100 betrokken organisaties**
- > **5 programma's**
- > **25 projecten**

De Praktijk

Berri de Jonge - Plegt-Vos	Hout in de Hoofdrol
Ronald Loeve - Hogeschool van Amsterdam	De Toekomstgerichte Wijk
Martin Flint - MorgenWonen	De toekomst van thuis

Hout in de Hoofdrol

Opschalen met Industriële Innovatie met bouwconcepten in hout

Woningtekort

+

Arbeidstekort

=

Groeiende wooncrisis

Industriële woningbouw

Duurzaamheid

+

Circulariteit

=

Houtbouw

Bouwen met Biobased

Industrialisatie

Four hand-drawn diagrams illustrating spatial quality concepts:

- Diagram 1: A simple horizontal line representing a flat surface, labeled "plat".
- Diagram 2: A line with a slight upward slope, labeled "kap".
- Diagram 3: A line with a steeper upward slope, labeled "kap⁺".
- Diagram 4: A line with a slight downward slope, labeled "kap⁻".

Ruimtelijke Kwaliteit

Diagram 5: A sketch of a row of buildings with a central open space, labeled "plein, straat/ allée".

Diagram 6: A sketch of a row of buildings with a narrow alleyway between them, labeled "hofje/ intimiteit".

Duurzaam

Geïntegreerd Bouwen

Hal 1

Hal 2

PLEGT-VOS

PLEGT-VOS

Woningen

Appartementen

Zorghuisvesting

Slimme Huizenfabriek

Wilgenrijk - Maassluis

Haarlijn - Utrecht - 53 woningen

Spinoza Campus - Amsterdam

Zwolle De Tippe - 29 woningen

Haarlijn - Utrecht - 30 appartementen

Zwolle De Tippe - 32 woningen

Koudenhoek, Lent - 103 appartementen

Zwijndrecht - 29 woningen

Verbeteren en verduurzamen

Transformatie/
Optoppen

Modulaire
woningen
van hout

Ontwikkel & opschalingsmethode

Project Next Level >>7+

TNO innovation
for life

Idee

Klankbordgroep

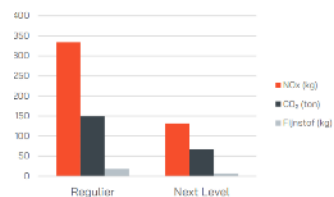
Ontwikkelen

Prototyping

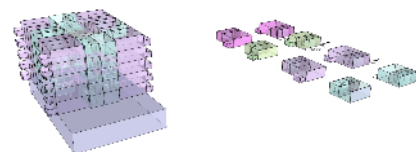

Versie 1

Vrijdragende balkons
Portiek – Corridor – Gallerij

PMC6 en PMC7

Assemblage proces
Kwaliteit elementen

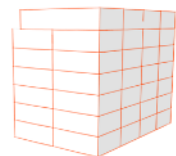
- Geluid
- Trillingen
- Luchtdichtheid
- Vocht

biobased

industrieel

Integratie van gebouwinstallaties

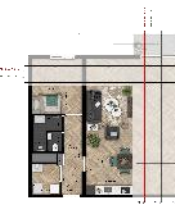
Timber Wonen (7 lagen)

ruimtelijke kwaliteit

waarde voor de klant

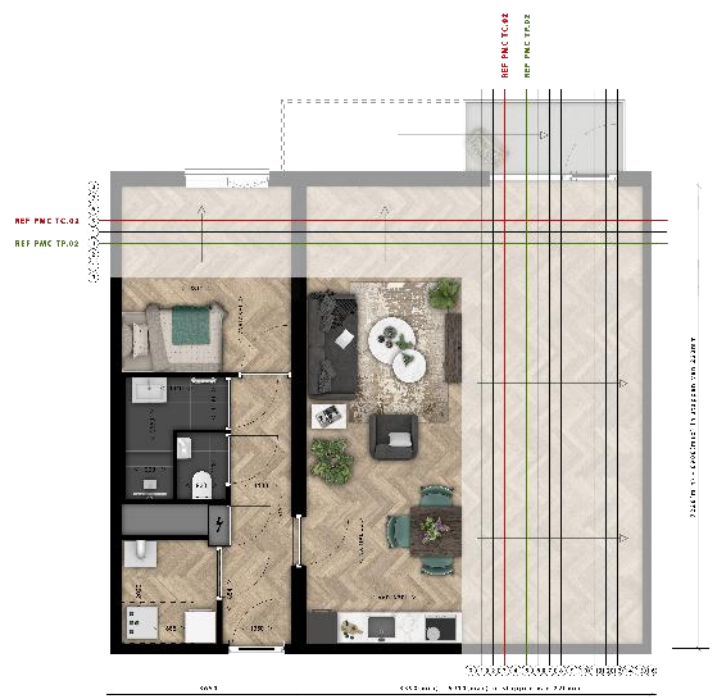
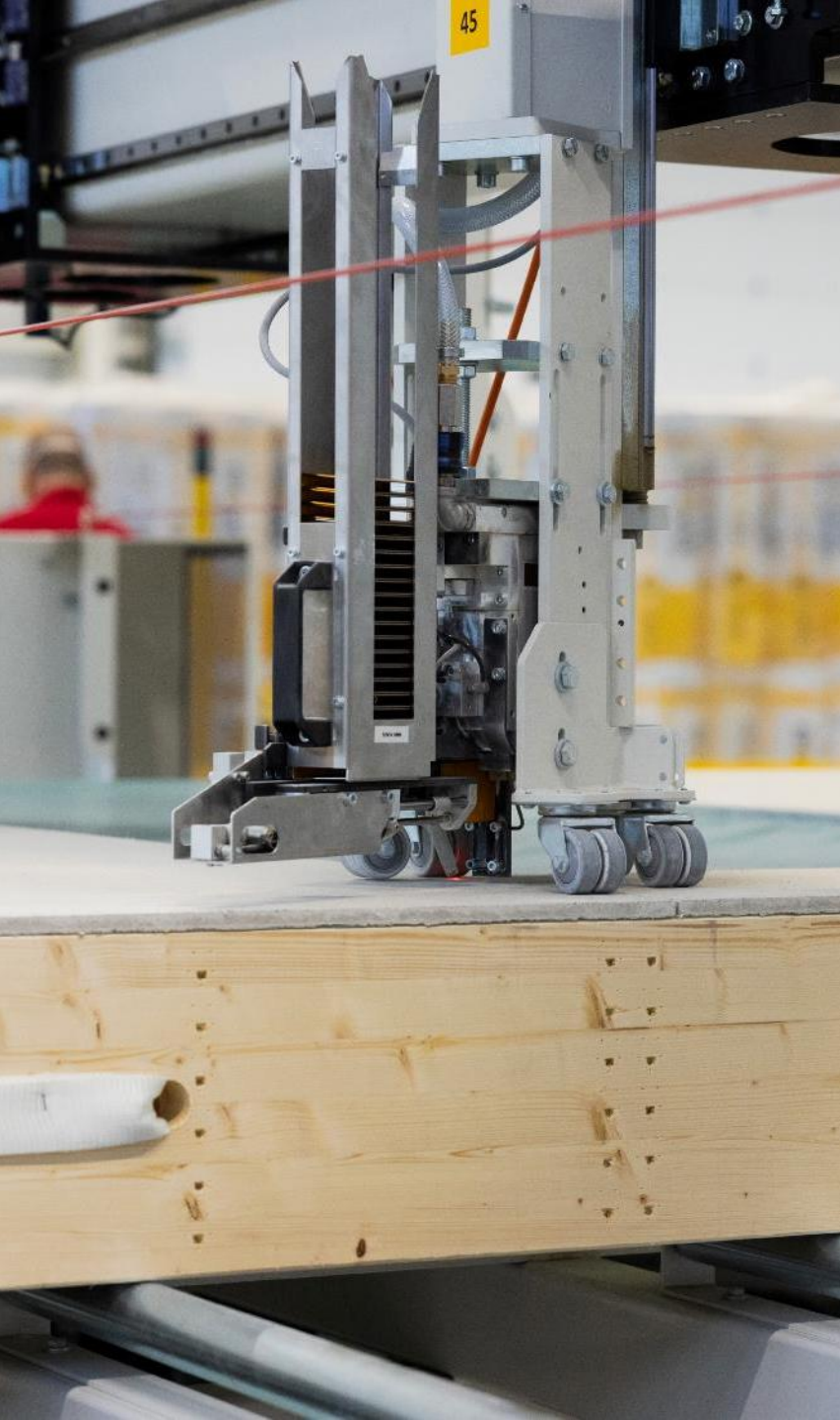
betaalbaarheid

Integraal Bouwsysteem
Productie
Assemblage

Erkende Kwaliteitsverklaring

Project 103 appartementen in Lent/Nijmegen

Studie Corridor Gebouw – Houten constructie

Architectenburo Frank Loer

Studie Portiek Gebouw – Houten Constructie

TokoFuze

Incl. disclaimer

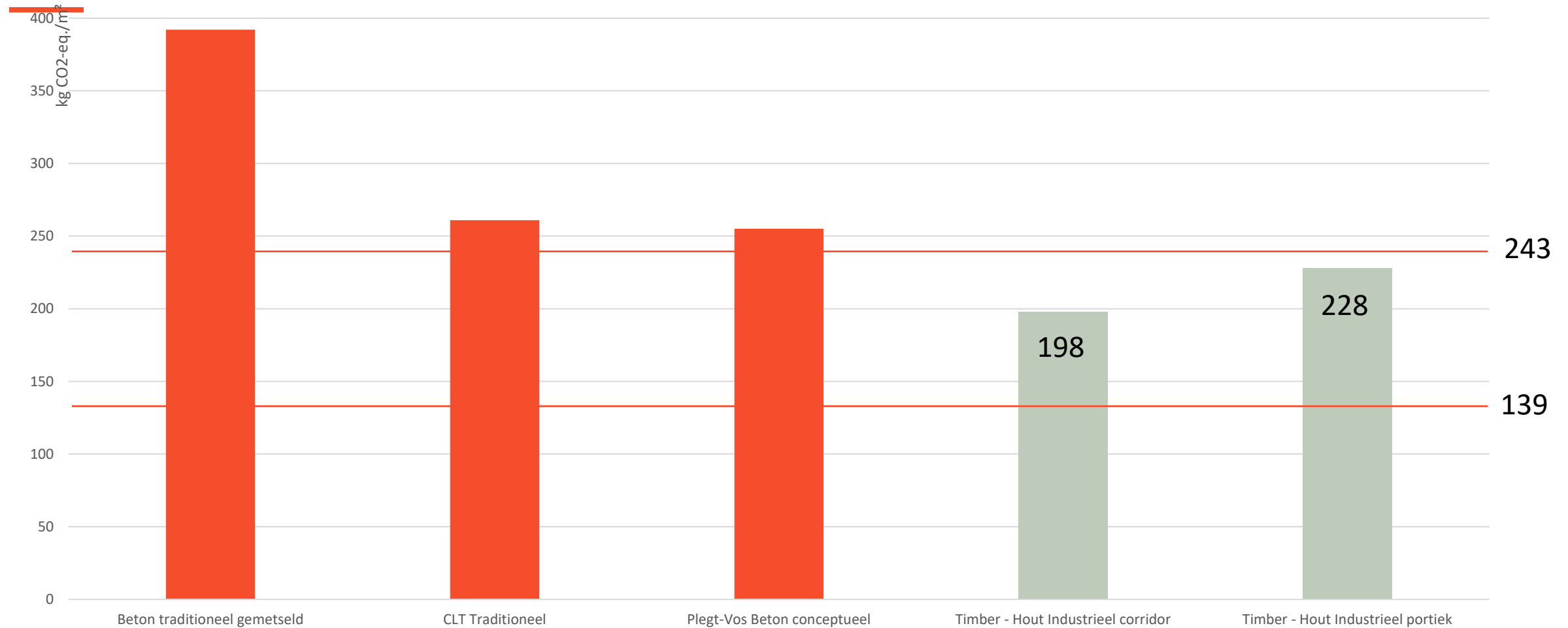
103 appartementen Lent/Nijmegen – juni 2026

CO₂ reductie

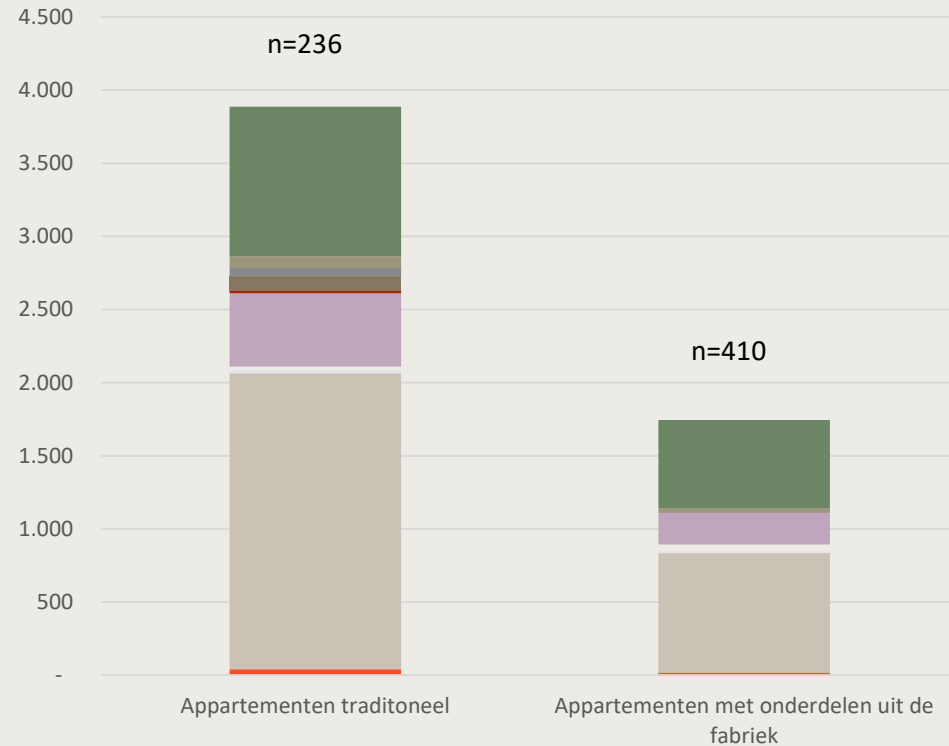
GWPa / Paris Proof score 2030

450
GWPa

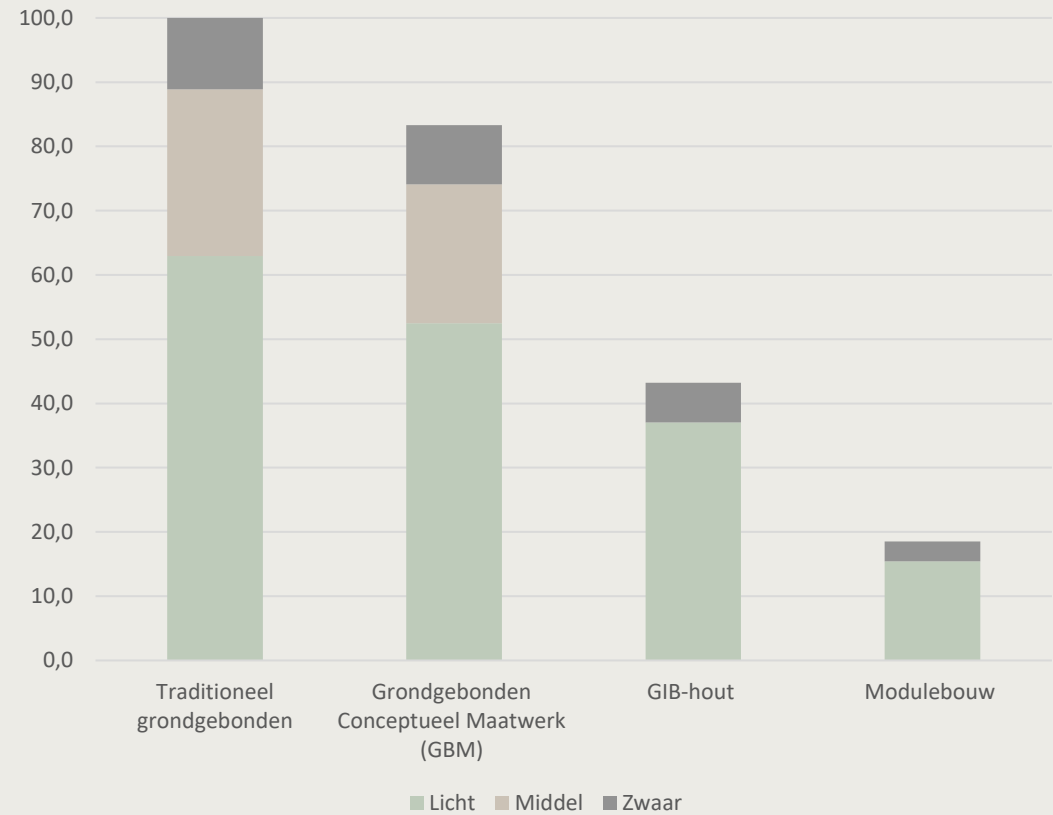

Reductie van afval & Transporten

Meergezinswoningen - Appartementen

Aantallen transporten t.o.v. traditioneel

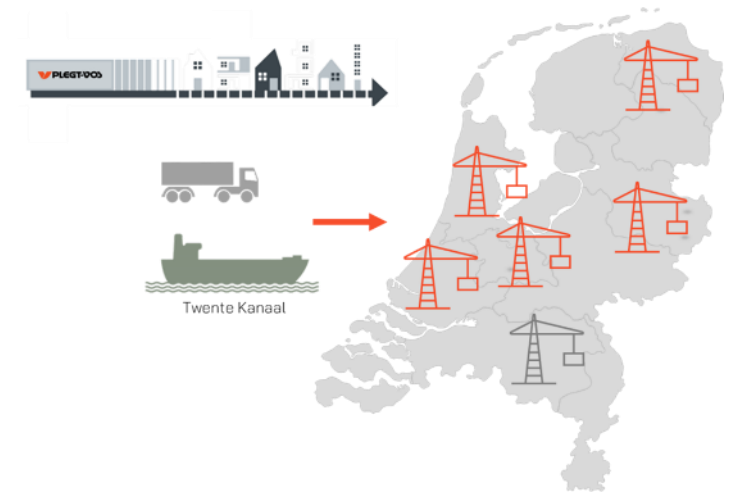

55% gemiddeld minder afval | In projecten al 85% minder behaald

Industriële bouwsystemen 60 tot 80% minder transportbewegingen

Bouwplaats emissies

De laatste station van de fabriek

The logo for PLEGT-VOS, featuring a stylized 'V' shape in red and black, followed by the text 'PLEGT-VOS' in a bold, black, sans-serif font.

Vragen?

Opschalen met Industriële Innovatie met bouwconcepten in hout

Klimaatadaptief, natuurinclusief en omgevingsbewust bouwen

Missie Gebouwde Omgeving

Een CO₂-vrije en toekomstbestendige gebouwde omgeving in 2050

(Deel)missie MMIP Klimaatadaptief, natuurinclusief en omgevingsbewust bouwen

Een klimaatadaptieve, natuurinclusieve en gezonde gebouwde omgeving in 2050 die met minimale overlast door bouwactiviteiten gerealiseerd wordt

Innovatieopgaven   **Klimaatadaptief**   **Natuurinclusief**   **Omgevingsbewust**

Innovatielenzen:

- Inzicht
- Productinnovatie
- Procesinnovatie
- Sociale innovatie

Fundamenteel onderzoek

Versnellers

Strategisch onderzoek

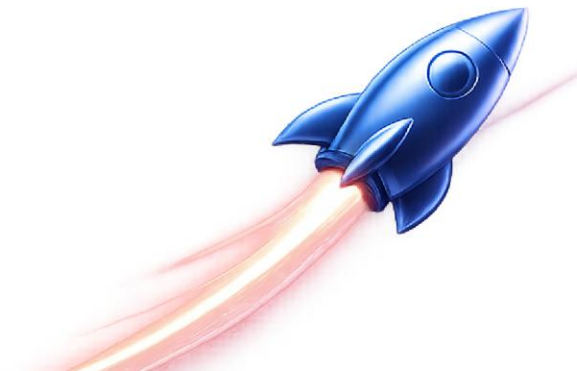
Living labs

Kort cyclische ontwerp-
onderzoek

Innovatievraag

Opschaling

De Toekomstgerichte Wijk

TKI Bouw en Techniek

Lectoraat Klimaatbestendige Stad
Faculteit Techniek
Hogeschool van Amsterdam

Ronald Loeve
8 april 2026

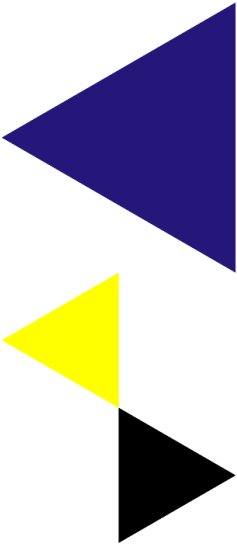
r.loeve@hva.nl | www.hva.nl/klimaatbestendigestad

Klimaatadaptief, natuurinclusief en omgevingsbewust bouwen

- Eén van de drie meerjarige, missiegedreven innovatieprogramma's
- Samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen, overheden en gebruikers

- Klimaatadaptief bouwen
  - Opvangen van de effecten van de klimaatverandering in de gebouwde omgeving.
- Natuurinclusief bouwen
  - Bouwwerken en de openbare ruimte dragen bij aan de lokale biodiversiteit en natuurwaarden
- Omgevingsbewust bouwen
  - Impact van gebouwen en bouwactiviteiten op mens en omgeving ondervangen en bewust van de juiste locatiekeuze en de juiste manier van uitvoeren

DE TOEKOMST GERICHTE WIJK

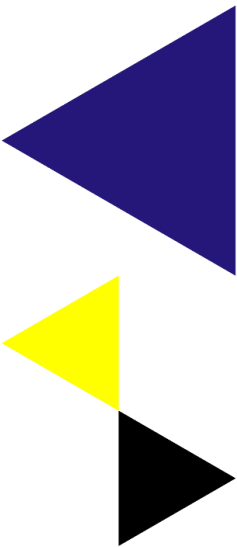

- TKI: *“Wat er nodig is om de beleidsdoelstellingen ten aanzien van klimaatadaptatie en circulariteit tot uitvoering te brengen.”*
- Gezamenlijk werken we aan een klimaatbestendige toekomst voor onze wijken.
- Door de krachten te bundelen en kennis te delen
- Streven naar een gezonde leefomgeving met gelukkige bewoners
- Deelnemers

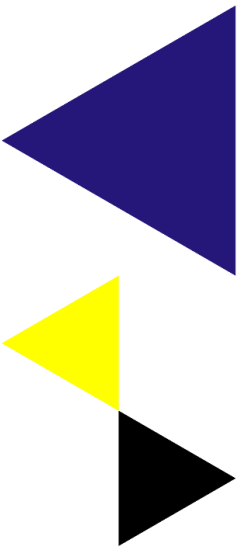
Programma Toekomstgerichte Wijk

- Context:
Versnippering in beleidsdoelen, onvoldoende gemeentelijke regie, geen beschikbaarheid van uniforme data en veel verschillende belangen
- Doel:
(gelukkige mensen natuurlijk)
Betaalbare en schaalbare toekomstbestendige oplossingen op wijkniveau
- Aanpak
Ontwikkelt kennis, instrumenten en praktijkvoorbeelden
- Scale-It!
Van proeftuin naar wijk, naar stad, naar regionaal en naar landelijk opschalen

Programma Toekomstgerichte Wijk

- Kennis, instrumenten en praktijkvoorbeelden
- Veel instrumenten, veel projecten
- Samenhang?

De waterbergende weg van straat naar klimaatsysteem

- Hoe straten een sleutelrol spelen in waterberging, klimaatadaptatie en toekomstbestendige wijken

• ***“Onder iedere straat een slootje!”***

- Stabiliteit en hydraulische capaciteit
- Lokale effecten hydrologie
- Stedelijke opschaalbaarheid
- Maatschappelijke kosten en baten
- Proces van ontwerp en implementatie

4 hogescholen

12 gemeenten

2 waterschappen

2 testlocaties: Green Village | PolyCiviel CT

Effectief Klimaatgroen

Ontwerprichtlijnen voor hittebestendige wijken

- Praktische ontwerprichtlijnen voor klimaatadaptief groen. Inzicht in wat werkt tegen hittestress per wijk- en straattypologie.
- Een groene stad is niet automatisch een klimaatbestendige stad.
- Welke groene straatinrichting is het meest effectief voor verkoeling in verschillende wijktypen.
- Kwetsbaarheid tegen verdroging.
- Samenwerking tussen de groene sector, ontwerpers, landschapsarchitecten, stadsklimatologen en beheerders van het stedelijk groen

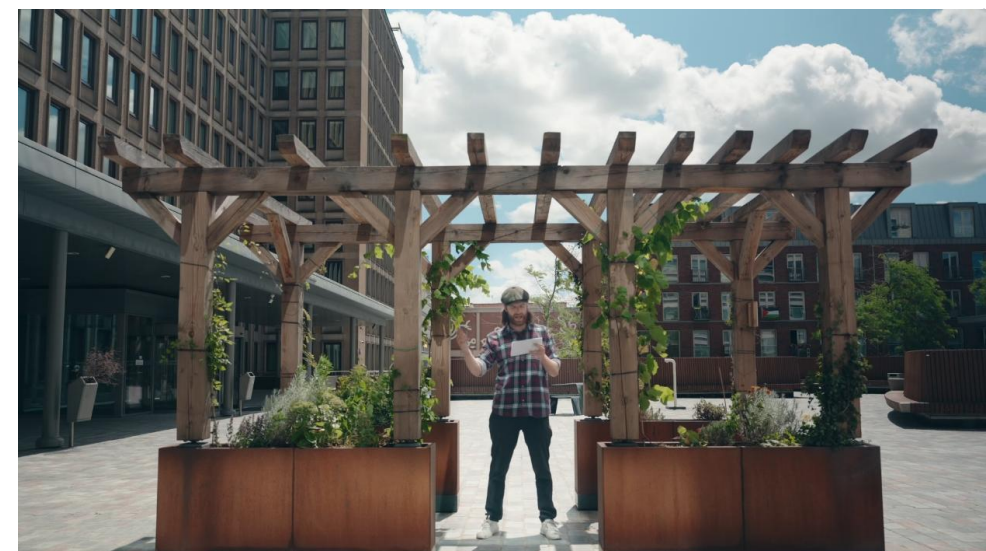

De Stadspergola

- Versnelde vergroening en schaduw in de publieke ruimte op plekken waar bomen geen optie zijn.
- Van achtertuin naar veelzijdig stadsmeubilair.
- Prototype geplaatst in Amsterdam | Amstelcampus
- Ook in Utrecht (meerdere)
- Het realiseren van een stadspergola is nog een grote uitdaging
  - Waar het aan moet voldoen
    - Veiligheid
    - Beheer
    - Materiaal
    - Plaatsing
    - Zichtlijnen

www.hva.nl/projecten/2023/8/de-stadspergola
www.toekomstgerichtewijk.nl/inhoud/instrumenten/de-stadspergola

1001 Hete Nachten

- Toenemende frequentie en duur van hitte als gevolg van klimaatverandering
- Negatieve effecten op **gezondheid, leefbaarheid en arbeidsproductiviteit**
  - Nachtelijke hoge temperaturen gevaarlijk
- Langdurige hitte leidt tot opwarming van gebouwen
  - Afkoelen woningen -> spuien in de nacht

www.hva.nl/projecten/2024/7/1001-hete-nachten

1001 Hete Nachten

- Nieuwe indicatoren voor nachthitte:
  - Gemiddelde avondtemperatuur
  - Gemiddelde nachttemperatuur
- Nieuwe nachthittekaarten
  - Hoe heet kan het 's nachts zijn?
  - Hoe vaak kan het 's nachts heet zijn?
- Het versnelt:
  - Heetste nachten in 2050 tot wel 5 graden warmer dan nu

Vervolg: verschillen in nachthitte tussen wijktypologieën

www.hva.nl/projecten/2024/7/1001-hete-nachten

Wat zie je op de kaarten?

De kaarten laten zien hoe vaak per jaar in het huidige klimaat de gemiddelde avond- en nachttemperatuur hoger is dan 20 °C en 24 °C.

Avonden boven 20 °C (aantal per jaar)

Nachten boven 20 °C (aantal per jaar)

Avonden boven 24 °C (aantal per jaar)

Nachten boven 24 °C (aantal per jaar)

Avonden boven 20 °C

Een gemiddelde avondtemperatuur boven 20 °C komt het vaakst voor in Zuidoost-Nederland, met ongeveer 60 avonden per jaar. In stedelijke gebieden langs de kust ligt dit aantal veel lager,

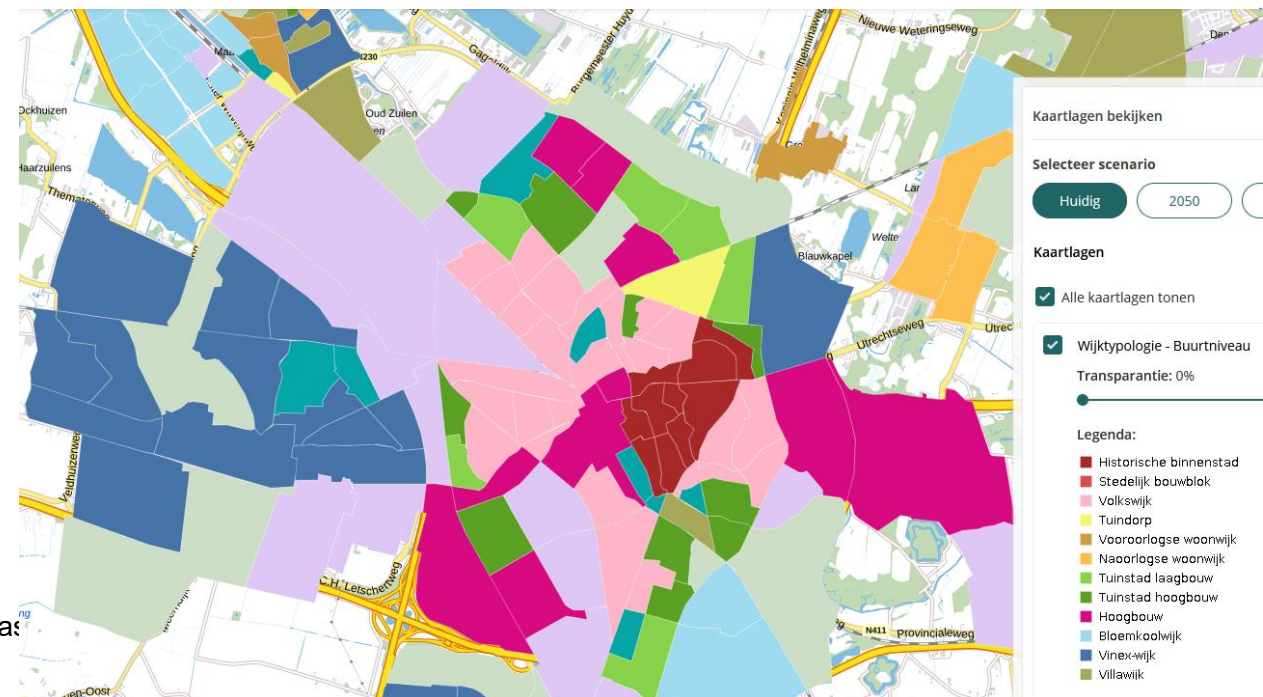

Scale-It: wijktypologieën

Scale-It: wijktypologieën

- Een wijktypekaart voor klimaatbestendige oplossingen
- Met kunstmatige intelligentie is een wijktypekaart voor heel Nederland ontwikkeld met 14 verschillende wijktypen.
- Drie schaalniveaus:
  - Buurniveau
  - postcode 5 niveau
  - postcode 6 niveau

Bron: www.klimaat-effect.nl

Scale-It: Klimaatadaptatiemonitor (KAM)

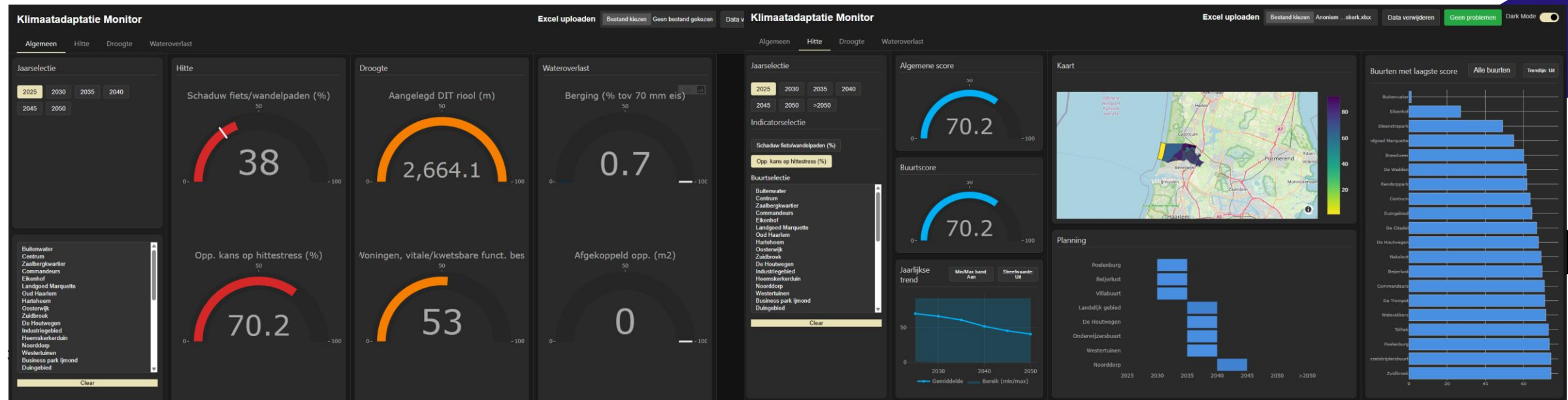
- TKI: Voorlopig ontwerp en ontwikkelplan Klimaatadaptatie Monitor (2023)
  - Brede vraagarticulatie bij gemeenten
  - Welke indicatoren?
  - Behulpzaam om doelen en beleid concreter te maken?
- 2026: regionaal en nationaal
  - Handreiking Regionale Monitoring Klimaatadaptatie (2026)
Ambient en TAUW

Scale-It: Klimaatadaptatiemonitor (KAM)

In ontwikkeling van methodiek naar tool

- Dashbord / tool
  - html+xlsx
  - eenvoudig
  - Doelgroep: gemeenten
  - Inschatting of je voldoende klimaatbestendig wordt..

Spin-off:

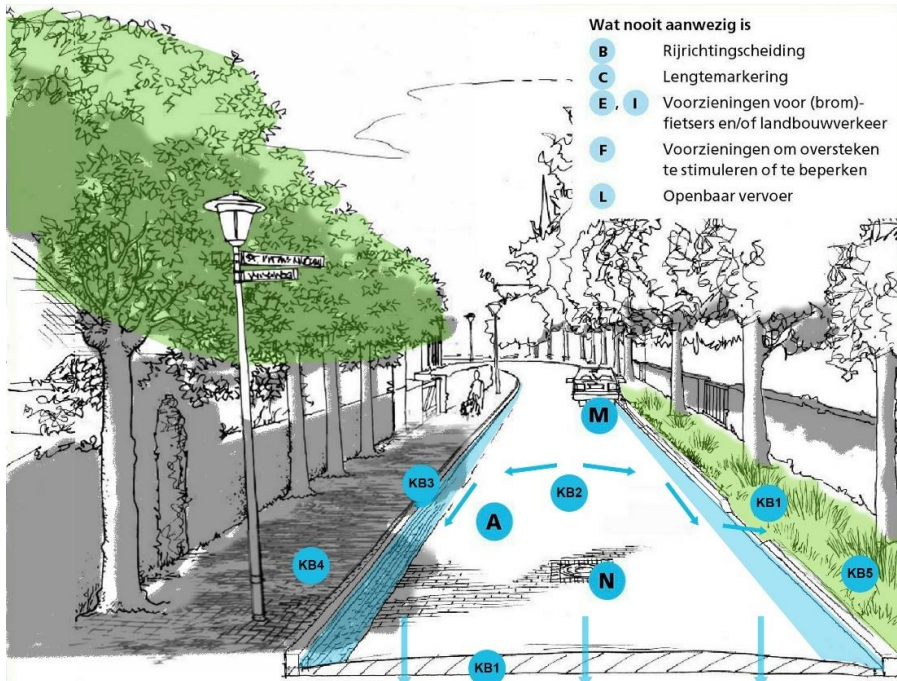
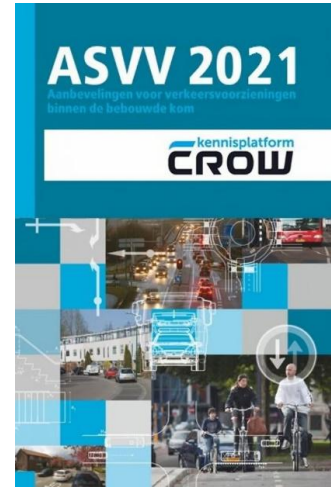
Van waterbergende weg naar landelijke richtlijnen voor infiltratievoorzieningen STOWA | Stichting RIONED

- Stichting RIONED | STOWA (2026) Richtlijnen voor locatie-en systeemkeuze, ontwerp, aanleg en beheer van infiltratievoorzieningen. Hau, Hoi-Man; Langevoort, Marian; Leusink, Elwin; Schoonderbeek, Jeroen; Veldkamp, Ted; Wentink, Ronald; Zwart, Judith. Rapport 2026-03, 29p.
- Stichting RIONED | STOWA (2026b) Beheer van infiltratievoorzieningen. Schoonderbeek, Jeroen; Veldkamp, Ted. Rapport 2026-01, 38p.

Spin-off: ASVV* klimaatbestendig

- Doel: Verbreding ASVV met set klimaatbestendige functionele eisen en basiskennmerken
- Ook wegontwerpen moeten standaard klimaatbestendig

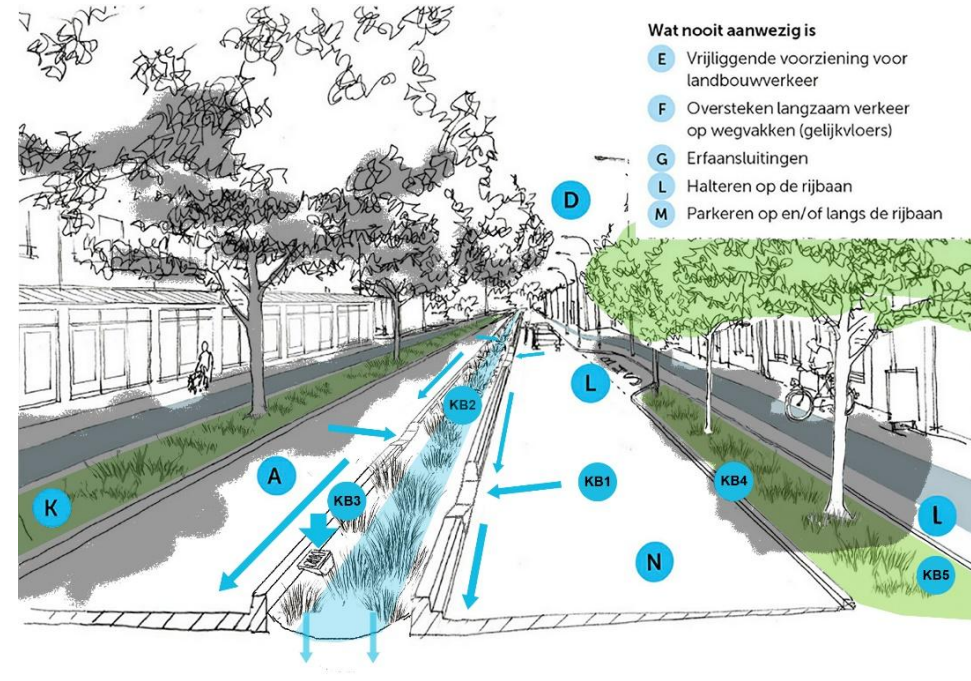

Wat nooit aanwezig is

- B** Rijrichtingscheiding
- C** Lengtemarkering
- E, I** Voorzieningen voor (brom-)fietsers en/of landbouwverkeer
- F** Voorzieningen om oversteken te stimuleren of te beperken
- L** Openbaar vervoer

Aanwezig

- A** Onderscheid in verharding
- C** (Overige) lengtemarkering/Trottoirbanden
- D** (Openbare) verlichting
- M** Parkeren
- N** Horizontaal en verticaal alignement
- Vasthouden/infiltreren hemelwater op, naast of onder de weg
- KB1** Waterberging op, naast of onder de weg
- KB2** Waterafvoer op, naast of onder de weg
- KB3** Voldoende schaduw
- KB4** Voldoende schaduw
- KB5** Beperk verharding

Wat nooit aanwezig is

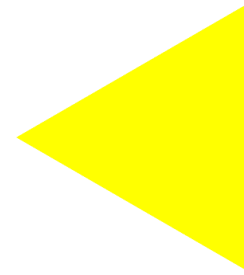
- E** Vrijliggende voorziening voor landbouwverkeer
- F** Oversteken langzaam verkeer op wegvakken (gelijkvloers)
- G** Erfaanluitingen
- L** Halteren op de rijbaan
- M** Parkeren op en/of langs de rijbaan

Aanwezig

- A** Onderscheid in verharding
- B** Rijrichtingscheiding
- C** (Overige) lengtemarkering/Trottoirbanden
- D** (Openbare) verlichting
- I** Fietsvoorzieningen
- K** Obstatelafstand
- L** Ov-haltes (bus/tram)
- N** Horizontaal en verticaal alignement
- Vasthouden/infiltreren hemelwater op, naast of onder de weg
- KB1** Waterberging op, naast of onder de weg
- KB2** Waterafvoer op, naast of onder de weg
- KB3** Voldoende schaduw
- KB4** Voldoende schaduw
- KB5** Beperk verharding

* Aanbevelingen voor Verkeersvoorzieningen Binnen de Bebouwde Kom (CROW, 2021)

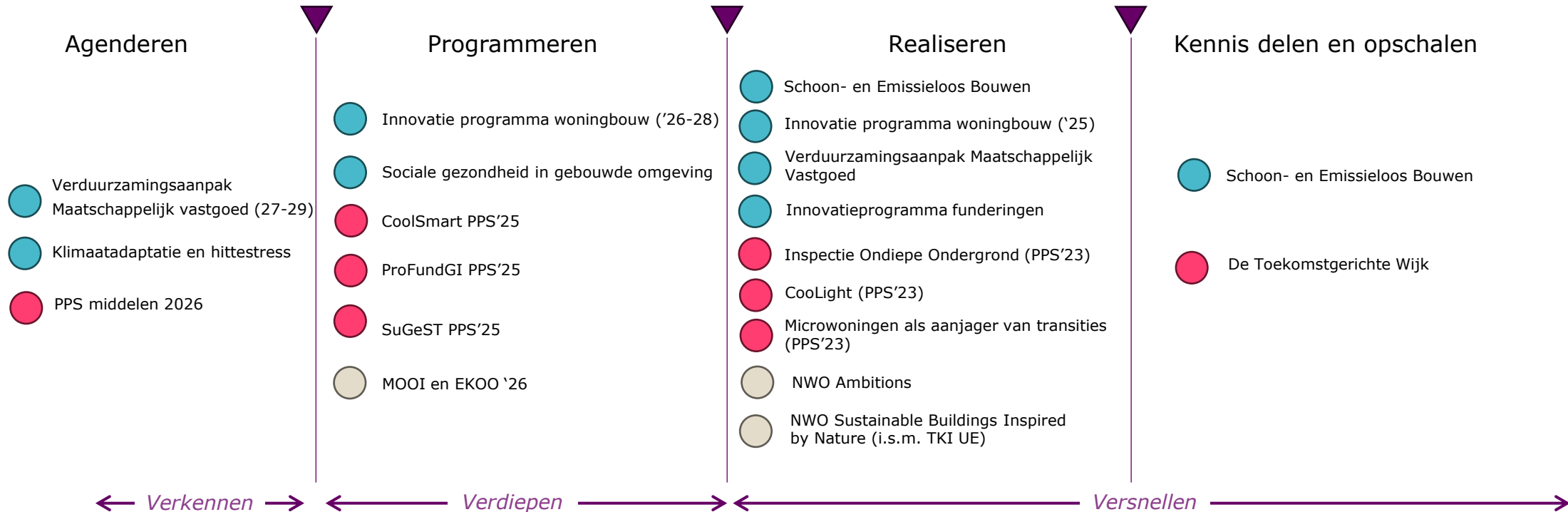
Vragen?

Doe mee!

r.loeve@hva.nl

www.hva.nl/klimaatbestendigestad

Belemmeringen en opgaves

Opstellen programmaplan en organiseren financiering

Uitvoering door consortia

Ontsluiten kennis en kunde naar sector, maximaliseren impact

- Programma's onder (deel) regie TKI Bouw en Techniek
- PPS consortia
- Programma's met betrokkenheid TKI Bouw en Techniek

 VolkerWessels

DE TOEKOMSTMAKERS

MorgenWonen
De toekomst van thuis.

MorgenWonen

Volledig geprefabriceerde woningen uit eigen fabrieken, in één dag wind en waterdicht

2014

- Minder afhankelijk van vakmensen op de bouwplaats
- Kort voorbereidingsproces, korte bouwtijd
- Hoge kwaliteit voor eigen belegging

2026

- 12 jaar actief, ruim 4000 woningen gebouwd
- Data beschikbaar, eerste 1.000 nog steeds in beheer
- Steeds meer voordelen (stikstof, overlast)
- Steeds meer mogelijkheden
- VolkerWessels: 'MorgenWonen, tenzij...'

Zekerheden

Scherpe vaste prijs

Hoogste kwaliteit

Past in elk
beeldkwaliteitsplan

Snel, emissie- en
overlastarm

Energiezuinig: A++++

Voldoet aan
Het Nieuwe Normaal

De unieke focus van MorgenWonen

- Verbinding in de keten: zes eigen fabrieken
- Logistieke optimalisatie
  - 50% minder transport
  - 80% minder afval
- Controle op de planning
- Herhaling = Ervaring = Continu Verbeteren

Opschalingsambitie, ondersteund door SEB Programma Prefab

- Productportefeuille uitbreiden met kleine woningen
  - Van: 4 types, allemaal grondgebonden
  - Naar: 17 types, waaronder 8 appartementen
- Productiecapaciteit vergroten
  - Van: 200-400 woningen per jaar
  - Naar: 2000 woningen per jaar

Een programma van

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

TNO innovation for life

BOUW EN
TECHNIEK

MorgenWonen

Wat is er nodig om op te schalen?

- **Standaardisatie**
  - Uniforme eisen
  - Uniforme bovenwettelijke eisen: HNN
  - Woonstandaard
  - Bouwstromen
- **Voorspelbaarheid van processen**
  - Vergunningen: voorspelbaarheid is belangrijker dan snelheid
  - Nuts capaciteit: uniforme enabler prefab meterkast
- **(Gebrek aan) snelheid is een gegeven**
  - Schaal van de fabriek volgt de vraag naar woningen, niet andersom

MorgenWonen

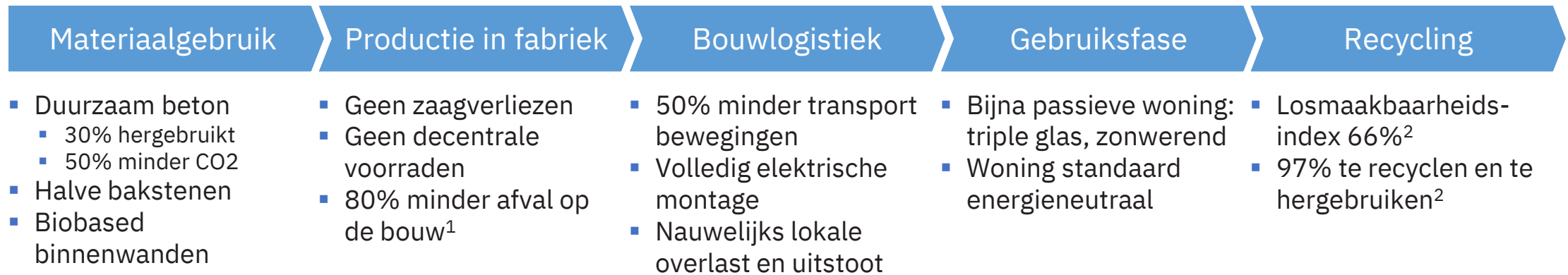
De toekomst van thuis.

MW
MorgenWonen

MorgenWonen is vanuit de kern zeer duurzaam

Duurzaamheidsparameters per processtap

1. 2 containers per woning i.p.v. 9 bij traditionele bouw (Bron: PreZero)
2. Op basis van BCI-rapport 5100 TWZD, 27 september 2024, Aveco de Bondt

Schrijf je in voor onze maandelijkse
nieuwsbrief

Volg ons op LinkedIn

[linkedin.com/company/tki-bouwentechniek](https://www.linkedin.com/company/tki-bouwentechniek)

Wij zijn gevestigd op de TU Delft Campus, Gebouw 26A
Van der Burghweg 1, 2628CS Delft
[t] +31 85 060 8428
[e] office@tkibt.nl
[i] www.tki-bouwentechniek.nl

Scale It!

Opschalen voor impact

8 April 2026

TivoliVredenburg, Utrecht